

Drône beeld van de archeologische opgraving ter hoogte van de Lobeekstraat, op de voorgrond één van de grafheuvels. Op de achtergrond ter hoogte van het grasland bevindt zich het plangebied 'De Maurissenstraat'. (Alle foto's © Ruben Willaert bvba of © Monument Vandekerckhove nv)

De werkzaamheden aan de site Lobeek

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK LOBEEKSTRAAT – DE MAURISSENSTRAAT

In het kader van de geplande aanleg van de bedrijven- en dienstenzone Lobeek langs de Expresweg in Wielsbeke werden in 2015 in opdracht van de West-Vlaamse Intercommunale (WVI)¹ twee archeologische opgravingen uitgevoerd. Uit voorafgaand proefsleuvenonderzoek was immers gebleken dat er zich belangrijke archeologische resten in de ondergrond bevonden. Aangezien de bouwwerkzaamheden ernstige schade zouden berokkenen aan het bodemarchief, adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving.

Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 8 ha en wordt begrensd door De Maurissenstraat, de Albrecht Rodenbachlaan, de Lobeekstraat en de Expresweg (N382). Voorafgaand aan het onderzoek werd het terrein hoofdzakelijk gebruikt voor landbouw en recreatie.

De projectsite werd opgedeeld in twee plangebieden: het plangebied Wielsbeke-Lobeekstraat en het plangebied Wielsbeke-De Maurissenstraat. De archeologische opgraving voor het plangebied Wielsbeke-Lobeekstraat werd uitgevoerd door Monument Vandekerkhove nv (Ingelmunster). In Leiesprokkels Jaarboek 2013-2015 belichtte Bert De Smet reeds de eerste resultaten van dit onderzoek². Ruben Willaert bvba heeft de archeologische opgraving uitgevoerd voor het plangebied Wielsbeke-De Maurissenstraat.

Dit artikel combineert de belangrijkste bevindingen uit de lijvige eindrapporten van beide onderzoeken, die zeer technisch zijn en geschreven in het specifiek jargon van archeologen.

WAT IS ARCHEOLOGIE?

In de ogen van veel mensen doet een archeoloog weinig anders dan graven naar oude dingen in de grond. Hoewel het opgraven een groot deel van het archeologisch werk is, doet dat beeld weinig recht aan het echte werk van een archeoloog.

‘*Archeos*’ betekent ‘oud’ in het Grieks, en ‘*logos*’ betekent ‘kennis’. Archeologie is dus ‘kennis van het oude’, of, anders gezegd, ‘weten hoe het vroeger was’. In feite is het de studie van de mens en van culturen door middel van de tastbare materialen die ze achter hebben gelaten. Deze tastbare materialen noemen we artefacten, vondsten of sporen.

De manier waarbij archeologen de geschiedenis bestuderen door naar sporen te zoeken is vrij systematisch en geordend. Het begint steeds met een voorstudie waarbij op basis van bodemkaarten, historische kaarten en bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving een inschatting wordt gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Dit wordt gevolgd door een voorbereidend veldonderzoek. Door het aanleggen van proefsleuven, dit zijn lange 2 meter brede mini-opgravingen met een regelmatige tussenafstand van gemiddeld 15 tot 20 meter, probeert men een duidelijker beeld te verkrijgen van zones met sporen uit vervlogen tijden.

Pas wanneer deze interessante zones zijn afgebakend, kan men echt beginnen met graven. Voorzichtig, laag voor laag, spoor voor spoor. Van het geselecteerde stuk wordt eerst de ploegarde afgegraven met een kraan. Daarna wordt het vlak geschaafd met een schop totdat de verkleuringen in de bodem duidelijk zichtbaar zijn. Deze verkleuringen zijn verstoringen van de ondergrond en kunnen zowel veroorzaakt zijn door de mens als door plant of dier. Deze worden afgelijnd, gefotografeerd en opgetekend. Daarna wordt er overgegaan tot couperen, waarbij eigenlijk een dwarsdoorsnede gemaakt wordt zodat men de vorm en diepte, de vulling en wat erin zit kan onderzoeken. Opnieuw wordt elk spoor en elke vondst geregistreerd en gedocumenteerd.

Na het veldwerk begint het puzzelen pas echt. In het laboratorium worden alle tekeningen, aantekeningen, foto's en vondsten bestudeerd. De vondsten worden gewassen, getekend, gefotografeerd en uitgebreid beschreven en worden daarna ook geconserveerd. Deze periode duurt veel langer dan de opgraving zelf. Soms gaan er maanden overheen en werken er naast archeologen ook biologen, geologen en geschiedkundigen mee aan de studie. Eenmaal alle puzzelstukjes zijn verzameld en in elkaar gepast, werken de archeologen hun vondsten en bevindingen uit in een verslag. Soms leiden de vondsten ook tot een kleine tentoonstelling.

Tijdelijke consolidatie van een in blok gelicht stuk aardewerk door middel van stretchfolie.

Zicht op een brandrestengraf met grafstoffen.

DATEREN

Als je spullen hebt opgegraven, wil je natuurlijk weten hoe oud de gevonden voorwerpen eigenlijk zijn. Je wilt weten of een bepaalde scherf of een klein stukje bot bijvoorbeeld uit de prehistorie, de Romeinse tijd of de Middeleeuwen komt. Archeologen kunnen dit op verschillende manieren bepalen.

Zo kunnen archeologen tijdens de opgraving al snel zien welke sporen ouder zijn en welke minder oud zijn. De oudste sporen liggen immers (meestal) lager dan de jongere, en ook liggen ze in verschillende grondlagen. Net als bij sporen, zijn archeologen getraind om die lagen te herkennen. Doordat ze veel ervaring hebben met het bestuderen van sporen, kunnen ze vaak ook al snel zeggen uit welke tijd een vondst dateert.

Indien ze het preciezer willen weten, laten ze een *koolstofdatering* ($^{14}_6C$ of radioactieve koolstof) uitvoeren. Alle planten, dieren en mensen nemen in de loop van hun leven $^{14}_6C$ op uit de atmosfeer. Met hun dood stopt die opname. $^{14}_6C$ is echter instabiel en vervalt na verloop van tijd in stikstof. De zogeheten halveringstijd van $^{14}_6C$ is 5730 jaar – zo lang duurt het voor de hoeveelheid $^{14}_6C$ in een organisme is gehalveerd. Na twee halveringstijden, 11.460 jaar, is nog slechts een kwart van het oorspronkelijke $^{14}_6C$ over. Door te meten hoeveel $^{14}_6C$ er nog over is, kunnen ze dus berekenen hoe lang geleden het organisme stierf en dus hoe oud het is. De nauwkeurigheid van deze methode hangt echter af van de ouderdom van het spoor: bij vondsten uit de Middeleeuwen kan de methode er 40 jaar naast zitten, bij vondsten uit de steentijd is de afwijking 100 jaar. Dit komt omdat de concentratie $^{14}_6C$ in de atmosfeer niet constant is, maar varieert op basis van veranderingen in het magnetisch veld van de aarde en de zon.

ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

De wereldgeschiedenis wordt onderverdeeld in verschillende tijdvakken of perioden: van prehistorie tot nu. Deze verschillende tijdvakken zijn op hun beurt vaak ook weer onderverdeeld in aparte tijdvakken.

Als je het simpel wil houden, kun je zeggen dat prehistorie is wat de mensheid heeft meegemaakt vóór de ontwikkeling van het schrift. Met de prehistorie kun je je dus alleen bezighouden door voorwerpen te bestuderen, want teksten waren er toen nog niet.

De prehistorie wordt ingedeeld in perioden die de naam dragen van het materiaal dat in die periode het meest gebruikt werd. De eerste en langste periode, de steentijd, heeft zeker drie miljoen jaar geduurd. Daarna begon de kopertijd, de eerste naar een metaal vernoemde periode waarin de mens koper ging winnen en dat wist te smelten en bewerken. Een paar duizend jaar later, kwam men tot de vaststelling dat door het toevoegen van tin aan koper men een legering, brons, verkrijgt. Brons is sterker dan koper en tin, zodat er werktuigen, wapens, wapenuitrustingen en sieraden van kunnen worden gemaakt. Nog eens tweeduizend jaar later werden er technieken ontwikkeld waardoor een nog veelzijdiger metaal kon worden gewonnen en gebruikt: ijzer. Vandaar dus de steentijd, de bronstijd en de ijzertijd. Er zijn mensen die zeggen dat we momenteel in de olietijd leven of misschien wel – een beetje akelige gedachte – de plastictijd.

Met de komst van de Romeinen, eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. Aangezien de schriftelijke bronnen slechts een zeer fragmentarisch beeld schetsen, is men toch nog in belangrijke mate aangewezen op de archeologie als informatiebron.

De Middeleeuwen worden dan weer onderverdeeld in de Vroege Middeleeuwen, de Volle Middeleeuwen en de Late Middeleeuwen. Over de Vroege Middeleeuwen is relatief weinig bekend. Zowel historische bronnen als archeologische overblijfselen zijn schaars. Deze instabiele periode wordt ook wel eens aangeduid als de tijd van de ‘volksverhuizingen’.

In de 10de – 11de eeuw ontstaan er nieuwe nederzettingvormen als burchten, kastelen en versterkte hoeven. Men begint met het ontginnen van woeste gronden als bos, heide en veen. Veel van onze huidige dorpen en steden dateren uit deze Volle Middeleeuwen.

Steentijden	Paleolithicum	1.000.000/500.000 - 9500 v.Chr.
	Mesolithicum	9500 - 5300 v.Chr.
	Neolithicum	5300 - 2100/2000 v.Chr.
Bronstijd	Vroege Bronstijd	2100/2000 - 1800/1750 v.Chr.
	Midden Bronstijd	1800/1750 - 1050 v.Chr.
	Late Bronstijd	1050 - 800 v.Chr.
IJzertijd	Vroege IJzertijd	800 - 475/450 v.Chr.
	Midden IJzertijd	475/450 - 250 v.Chr.
	Late IJzertijd	250 - 57 v.Chr.

Romeinse tijd	Vroeg Romeinse tijd	57 v.Chr. - 69 n.Chr.
	Midden Romeinse tijd	69 - 284 n.Chr.
	Laat Romeinse tijd	284 - 402 n.Chr.
Middeleeuwen	Vroege Middeleeuwen	
	<i>Frankische periode</i>	400 - 500 n.Chr.
	<i>Merovingische periode</i>	500 - 750 n.Chr.
	<i>Karolingische periode</i>	750 - 900 n.Chr.
	Volle Middeleeuwen	900 - 1200 n.Chr.
	Late Middeleeuwen	1200 - 1500 n.Chr.
Moderne tijd		1482 tot heden
	<i>Eerste Wereldoorlog</i>	1914 - 1918
	<i>Tweede Wereldoorlog</i>	1940 - 1945

Met dit alles in ons achterhoofd, kunnen we nu echt beginnen met het bespreken van de resultaten van de archeologische onderzoeken.

HISTORISCHE VOORKENNIS EN CARTOGRAFISCH ONDERZOEK

Wielsbeke

Enkele eerdere archeologische vondsten op Wielsbeeks grondgebied wijzen op een bewoning die teruggaat tot de Steentijden. Tijdens het rechtekken van de Leie in de jaren 1970, wordt ter hoogte van de voormalige dorpskern een bijl van bruinigrijze vuursteen uit de Late Steentijd opgegraven.

Van mei tot oktober 2005 wordt aan de Vaartstraat een archeologisch onderzoek gevoerd, naar aanleiding van de geplande realisatie van een nieuwe KMO-zone. Daarbij zijn sporen en structuren uit verschillende perioden aangetroffen, de oudste losse vondsten dateren uit de Steentijden. Nederzettingssporen, in de vorm van grachten, wijzen dan weer op aanwezigheid van mensen rond 50 v.Chr. - 50 n.Chr. Ook een erf uit de Volle Middeleeuwen wordt aangetroffen, met woonhuis en 10de-eeuwse - 12de-eeuwse scherven.³

Vermoedelijk namen de Frankische inwijkelingen delen van het reeds in cultuur gebrachte kouterland van hun Romeinse voorgangers over, namelijk de droge, makkelijk bewerkbare gronden aan de Leieoever. Zo ontstonden onafhankelijke landbouwgemeenschappen in de nabijheid van de Leie. Wellicht dient het ontstaan van de dorpsnaam *Wielsbeke* gelinkt te worden

aan deze Frankische bewoning. Lang werd het voorvoegsel “wiel” vertaald als “draaikolk” of “snel stromend water”. Meer voor de hand liggend is dat het toponiem afkomstig is van een persoonsnaam: “Wiel”, “Wilo” of “Wille”. Samen met het achtervoegsel wordt dit: “de beek van Wille”.

Het blijft echter wachten tot het derde kwart van de 11de eeuw op de eerste vermelding van het toponiem *Wilesbecke*, wanneer Albertus de Wilesbecke wordt genoemd in een akte met betrekking tot de proosdij⁴ van Harelbeke. Een bron die de plaats Wielsbeke noemt is de Summa Satorum uit 1092, waarin bisschop Radbodus II van Doornik-Noyon opdracht geeft om het klooster van de Sint-Maartensabdij van Doornik weer op te richten. De kanunniken van de O.-L.-Vrouwekerk van Doornik schonken de opbrengsten van de altaren van o.m. “*Vilesbeca*” (Wielsbeke) en “*Vivia*” (Sint-Baafs-Vijve). Het altaarrecht en patronaatschap was door ene Erpulfus afgestaan aan de bisschop van Doornik-Noyon, die het aan de Sint-Maartensabdij van Doornik heeft geschonken. In 1141 wordt reeds het bestaan van een villa (grote landbouwuitbating) vermeld. In 1170 wordt voor het eerst de huidige vorm “Wielsbeke” gebruikt.⁵

Op bestuurlijk vlak behoorde Wielsbeke tot het graafschap Vlaanderen, kasselrij Kortrijk, roede van Tielt. Het grondgebied van de huidige gemeente was gedurende het Ancien Régime verdeeld in heerlijkheden. De locatie van de eerste kerk dient gezocht te worden langs de Leie omstreeks 1400. Voorheen bestond vermoedelijk al een kerk op een andere plaats, mogelijk op de Kokkeldries, de oudste wijk in Wielsbeke. Uit een telling uit de 15de eeuw blijkt dat de parochie 160 inwoners telt, verspreid over 34 haarden.

Tot de late 18de eeuw kent Wielsbeke een kleinschalige landelijke bevolking die voornamelijk aan akkerbouw en veeteelt doet. In 1765 worden 168 huizen geteld en twee windmolens. Naast een graanmolen nabij de Molenhoek kende het grondgebied Wielsbeke ook een olie- of stampkotmolen ter hoogte van de Vierlindenstraat.

Naast akkerbouw en veeteelt kende de streek ook de opkomst van de vlasnijverheid vanaf de 18de eeuw. Alle productieprocessen gebeurden door de boeren zelf: van roten tot zwingelen en hekelen. Het spinnen van het vlas werd gespaard voor de wintermaanden, wanneer landbouwactiviteiten op de akkers niet mogelijk waren. Vanaf het midden van de 19de eeuw kende de vlasnijverheid een steile opgang, doordat er geen verbod meer werd gesteld op het roten in de Leie. Door Engelse en Ierse vlaskopers werd de Leie ook *The Golden River* genoemd, vanwege de uitzonderlijke rootkwaliteit van het Leiewater.

Onderzoeksgebied geprojecteerd op de Ferrariskaart (1771-1778). (www.geopunt.be)

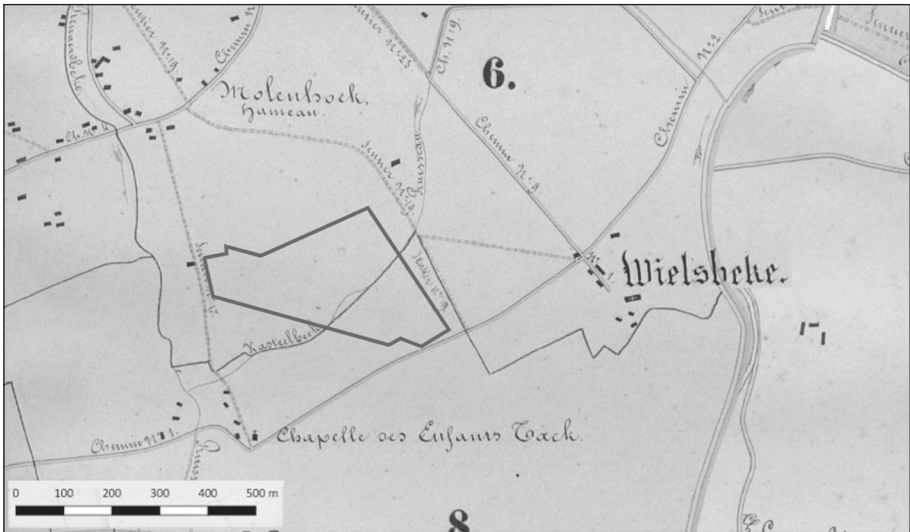
Lobeekstraat

Over de oorsprong van de Lobeekstraat zelf is weinig geweten. In historische bronnen wordt het toponiem Loobeke al vermeld in 1623. Op een kaart van het landboek van Wielsbeke (1720) wordt de beek als Loo-beexcken weergegeven. Op de *Ferrariskaart* (1771-1778) wordt het projectgebied weergegeven als akkerland en grasland. Ten noordoosten bevindt zich het zogenaamde *Chateau de Wielsbeke*. Dit kasteel met U-vormige walgracht stond bekend als het leen en goed *Ten Broucken* en gaat in oorsprong terug tot de 14de eeuw. Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied bevindt zich het centrum van Wielsbeke. Op de kaart kunnen enkele huizen herkend worden naast een kerk langs de oevers van de Leie. Het oude dorpscentrum wordt verbonden door een brede laan die in verbinding stond met het kasteel.

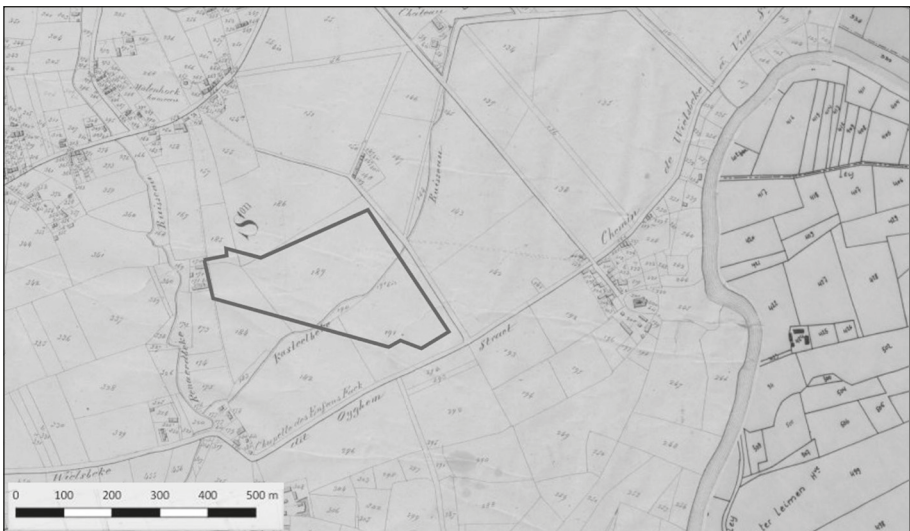
Tijdens de 18de eeuw maakt de Lobeekstraat deel uit van de dreven rondom het kasteel *Ten Broucken* als een voetweg. Op de *Atlas der Buurtwegen* (1841) wordt een gedeelte van de huidige Lobeekstraat *den grooten kerkweg* genoemd. Samen met de huidige Schoolstraat vormt dit een tracé dat vanuit het gehucht Molenhoek naar de toenmalige kern met kerk liep. Op de *Poppkaart* is duidelijk te zien dat het terrein onbebouwd is gebleven tot de late 19de eeuw. Enkel de Lobeek (hier vermeld als Kasteelbeek) wordt aangeduid binnen het projectgebied.

De Maurissenstraat

De huidige De Maurissenstraat is zowel op de *Ferrariskaart*, de *Atlas der Buurtwegen* als op de *Popp-kaart* al duidelijk aanwezig. Aan de westelijke zijde van het onderzoeksgebied zien we twee gebouwen alsook een beek, noord-zuid georiënteerd en uitmondend in de Leie. Deze *Renaerdbeke* wordt tegenwoordig de Boonaardsbeek genoemd.

Onderzoeksgebied geprojecteerd op de *Atlas der Buurtwegen* (ca 1840). (www.geopunt.be)

Onderzoeksgebied geprojecteerd op de *Popp-kaart* (1842-1879). (www.geopunt.be)

VROEGSTE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

Er zijn tijdens de opgraving in 2005 tientallen artefacten uit de prehistorie aangetroffen. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om afslagen uit vuursteen/silex. Ze zijn onder te verdelen in afslagen/chips, schrabbers, een fragment van een gepolijste bijl, een gevleugelde pijlpunt, een grote klopper en kernen. Ze vormen de oudste getuigen van menselijke aanwezigheid in het onderzoeksgebied of in de directe omgeving ervan in de Steentijd – een fase waarin de mensen leefden als jagers-verzamelaars. Dit is niet onlogisch aangezien het gebied op de rand van de Leievallei én doorsneden door de Lobeek zich leent tot het stichten van een nederzetting. Op basis van de beperkte vondsten is het niet te achterhalen of er binnen het plangebied een (tijdelijk) kampement, een kortstondig jachtkamp, aanwezig was of dat er slechts sporadisch jacht werd beoefend. De vondst van een gevleugelde pijlpunt – een jachtwapen uit het laat Neolithicum – geeft alleszins aan dat hier gejaagd werd. We moeten hier een kleine kanttekening bij maken omdat het gebruik van silex zich niet beperkte tot de prehistorie alleen, maar zeker ook nog een belang had tijdens de aanvang van de metaaltijden.

Klopper uit kwartsiet (linksboven), gesteelde en gevleugelde pijlpunt (rechtsboven), klingschrabber uit mijnsilex (linksonder) en versplinterd fragment van een schrabber (rechtsonder).

GRAFHEUVELS EN CREMATIEGRAVEN UIT DE METAALTIDEN EN ROMEINSE PERIODE

Grondplan met aanduiding van de funeraire en bewoningsporen uit de metaaltijden.

Grafmonumenten

Tijdens de opgravingen werden 5 grafmonumenten aangetroffen. Concreet gaat het om 4 circulaire kringgreppels (met diameters van 15 tot 34 meter) en een langbed (met een afmeting van ongeveer 35 op 17 meter). Deze kringgreppels worden geïnterpreteerd als de resten van grafheuvels. Het oudste grafmonument dateert uit de Vroege Bronstijd (2040 - 1870 v.Chr.), het jongste uit de IJzertijd (750 – 390 v.Chr.). Zowel het oudste als het jongste grafmonument bevindt zich in het plangebied De Maurissenstraat. Van de jongste grafheuvel werd via bodemkundig onderzoek vastgesteld dat de heuvel vanaf de Romeinse periode sterk begint te eroderen, dat de begrenzendende circulaire greppel opgevuld geraakt met Romeins nederzettingsafval en dat na deze periode van verval de grafheuvel opnieuw werd opgericht, maar met een omvang die een drietal meter groter was dan de initiële grafheuvel. In de Middeleeuwen werd op deze sterk geërodeerde grafheuvel uit de IJzertijd een nieuwe heuvel opgericht. De nieuwe functie van deze heuvel blijft voorlopig echter onduidelijk, maar mogelijke opties zijn een molenberg of een galgenheuvel.

Overzicht van het grafmonument uit de Vroege Bronstijd aangetroffen te Wielsbeke - De Maurissenstraat.

Aansluitend aan één van de kringgreppels werden palenkuilen geregistreerd. Deze vormen mogelijk een restant van een palenkrans die oorspronkelijk rond de heuvel was opgericht. Hierbij werden op regelmatige afstand rond de heuvel en kringgreppel palen geplaatst.

Het gebied had dus duidelijk een funerair karakter. De locatie is wellicht doelbewust gekozen: de afstand tot de Leie bedraagt hier minder dan 1 km, waardoor de verschillende grafmonumenten afhankelijk van de vegetatie in de omgeving zichtbaar waren vanaf de Leievlakte. Hoelang deze heuvellichamen zichtbaar zijn geweest in het landschap, is moeilijk te achterhalen. Door eeuwenlange landbewerking en/of erosieprocessen zijn ze nu in elk geval niet meer waar te nemen.

Crematiegraven

Crematie is in de Lage Landen een algemeen begrafenisritueel dat optreedt vanaf de Bronstijd en doorloopt tot in de Vroege Middeleeuwen. Met de opkomst van het Christendom wordt crematie volledig verdrongen, tot het in de 20ste eeuw weer aan populariteit wint. Men maakt bij crematiegraven een onderscheid tussen brandrestengraven, beenderpakgraven en urnengraven. Een brandrestengraf is een graf waarin de gecremeerde beenderen, vermengd met de restanten van de brandstapel in een kuil gedeponereerd zijn.

Bij een beenderpakgraf worden de crematieresten zonder de houtskool of brandstapelresten in het graf gedeponeerd in een organische zak of doek. Bij een urnengraf tenslotte worden de geselecteerde crematieresten in een urne uit aardwerk, glas of metaal gedeponeerd en in een graf geplaatst, eventueel met enkele bijgiften.

De hoeveelheid crematieresten die wordt teruggevonden in deze graven is afhankelijk van veel factoren. Zo blijft in een urne het botmateriaal veel beter beschermd dan wanneer het los in een grafkuil is gedeponeerd. Ook de verbrandingstemperatuur en de duur van de verbranding tijdens het grafritueel hebben een grote invloed op de hoeveelheid materiaal die overblijft na de verbranding. Vrouwen en kinderen hebben naar verhouding meer vet in het lichaam, wat dan weer moeilijker verbrandt. Volgens een experiment van Holck, is er voor de volledige verbranding van een gemiddeld persoon van 70 kg, 140 kg hout nodig voor de brandstapel. In de meest gunstige omstandigheden zou de brand dan ongeveer 8 uur op 800 tot 900°C moeten blijven branden om het volledige lichaam op te branden. De kleur van de crematieresten leert ook veel over de verbrandingstemperatuur. Onverbrand bot is beige van kleur en verandert van donkerbruin, naar zwart, naar grijs, naar krijtwit en ten slotte naar oud wit naarmate de temperatuur stijgt.

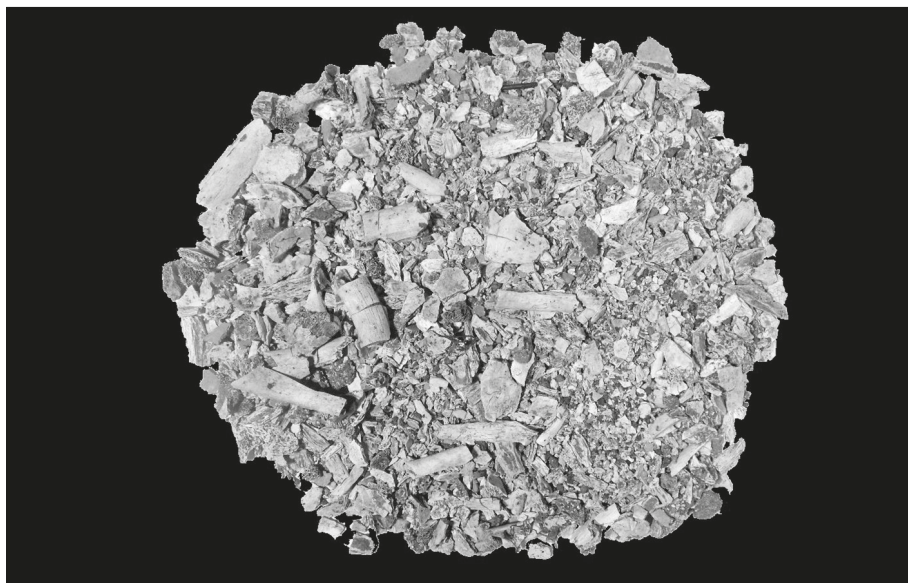
Onverbrand weegt een menselijk skelet gemiddeld 10 kg. Na verbranding blijft er nog gemiddeld 1840 gr over bij een vrouwelijk individu en 2700 gr bij een mannelijk individu. Het is echter zeer uitzonderlijk dat zo'n grote hoeveelheden teruggevonden worden. Bij kinderen ligt het gewicht van het botresidu nog lager. Soms werd ook niet al het resterend botmateriaal verzameld, maar selecteerde men de meest duidelijke en grote fragmenten.

De hoeveelheid informatie die archeologen kunnen afleiden uit de crematieresten hangt voor een groot stuk af van de gevonden fragmenten. Fragmenten kleiner dan 10 mm zijn zo goed als ongeschikt voor verdere determinatie. Er wordt ook gekeken naar de verschillende delen van het skelet die worden teruggevonden. De compacte delen van het skelet zoals de hersenschedel en de middendelen van armen en benen blijven het best bewaard. De broze delen zoals de gewrichtsuitenden van armen en benen en delen van de romp gaan daarentegen eerder verloren tijdens het verbrandingsproces of na het begraven.

Aan de hand van de gevonden fragmenten probeert men ook de leeftijd bij overlijden en het geslacht van het individu te achterhalen. Voor volwassenen wordt de leeftijd bepaald aan de hand van de vergroeiing van de schedelnaden

aan de buitenzijde en binnenzijde van de schedel of aan de hand van de slijtage van de gewrichten in het bekken. Bij kinderen wordt dit bepaald aan de hand van de vergroeiing van de epifysen (uiteinden van een bot) of door middel van het gebit. Voor het geslacht wordt dan weer voornamelijk gekeken naar het bekken en schedel.

In het plangebied De Maurissenstraat werd exact in het midden van de kringgreppel uit de Vroege Bronstijd een crematiegraf aangetroffen. De crematieresten (192 gr) zijn afkomstig van een kind met een leeftijd van 5 tot 8 jaar. Omdat er binnen de kringgreppel geen andere graven gevonden zijn, lijkt dit erop te duiden dat deze grafheuvel speciaal werd opgericht voor dit kind. Dit is een belangrijke vaststelling met betrekking tot de begrafenisrituelen uit de Vroege Bronstijd.

Crematieresten van een kind met een leeftijd bij overlijden van 5 tot 8 jaar

In de andere kringgreppel werd het restant (1 gr) van een brandrestengraf aangetroffen. Omdat het graf zich deze keer niet centraal bevindt, bestaat het vermoeden dat dit een later bijgezet graf betreft.

In het plangebied Lobeekstraat werden in de directe omgeving van de 3 grafmonumenten (2 kringgreppels en 1 langbed) 37 graven gevonden, die volgens graftype en datering onder te verdelen zijn in: 4 ronde grafkuilen uit de Vroege IJzertijd, 5 beenderpakgraven uit de Late IJzertijd, 9 urnengraven

daterend uit de overgang van de Late IJzertijd naar de Romeinse periode, 7 crematiegraven bijgezet tijdens de eindfase van de Late IJzertijd, 11 gelijkaardige graven gedateerd op de overgang van de Late IJzertijd naar de Romeinse periode en één graf dat met zekerheid in de vroeg-Romeinse periode is te situeren. Deze datering werd bekomen op basis van de vormkenmerken van het aangetroffen aardewerk (zie verder) en de crematieresten. Een grafkuil bevatte 2 urnen. Mogelijk gaat het hier om een dubbelgraf.

In de meeste graven werd echter maar weinig verbrand bot meer teruggevonden. Toch werd ook antropologisch onderzoek verricht. Dit resulteerde naast een datering soms ook in een ruwe inschatting van de leeftijd bij overlijden. De datering van de beenderpakgraven lijkt erop te wijzen dat dit een begraafwijze is, voorafgaand aan het type urnengraven binnen dit grafveld.

Op basis van al deze gegevens kunnen we concluderen dat gedurende ongeveer 2000 jaar graven werden bijgezet rond de verschillende grafmonumenten. Dit betekent dus dat ze tijdens deze periode zichtbaar bleven of dat de locatie minstens zijn rituele betekenis behield. Opvallend is wel dat uit enkele perioden geen graven zijn teruggevonden, namelijk de Midden-Bronstijd, Late Bronstijd en de Midden IJzertijd. Het kan zijn dat er uit deze fasen geen graven bewaard zijn gebleven, maar het kan ook zijn dat er toen geen graven zijn bijgezet op dit terrein of zich buiten het plangebied bevinden. Nochtans zijn er uit deze periode wel bewoningssporen (zie verder) teruggevonden. Eveneens opvallend is het groot aantal graven uit de 2de eeuw v.Chr. Daarna valt duidelijk een geleidelijke afname op. Het lijkt erop dat het grafveld dan in mindere mate werd gebruikt en dat het grafveld uiteindelijk rond het einde van de 4de – begin 5de eeuw werd opgeheven.

Het langdurig gebruik van een gebied als funerair gebied is trouwens een wijdverspreid fenomeen in Noordwest-Europa. Men heeft vastgesteld dat sommige grafvelden een continuïteit kenden van het Laat-Neolithicum tot in de Romeinse periode en soms zelfs tot in de Merovingische periode.

Naast de graven werden ook sporen van een paar houten structuren gevonden. Hun interpretatie is moeilijk omdat er geen of enkel een onnauwkeurige datering beschikbaar is. Het is daardoor onduidelijk of de constructies onderdeel zijn van het funeraire landschap of geïnterpreteerd moeten worden als bewoningssporen. Deze vierpalige structuren zouden kunnen geïnterpreteerd worden als excarnatieplatformen. Bewoners uit de IJzertijd lieten de lichamen van hun doden immers eerst enkele maanden tot een

jaar op een houten platform aan de rand van een grafveld in de open lucht vergaan. Pas daarna werden de ontvleesde botten op een brandstapel gecremeerd. Het kunnen ook dodenhuisjes geweest zijn, maar de functie daarvan is nog steeds onduidelijk.

*Reconstructie van een excarnatieplatform
(© ALLEN et al. 2012).*

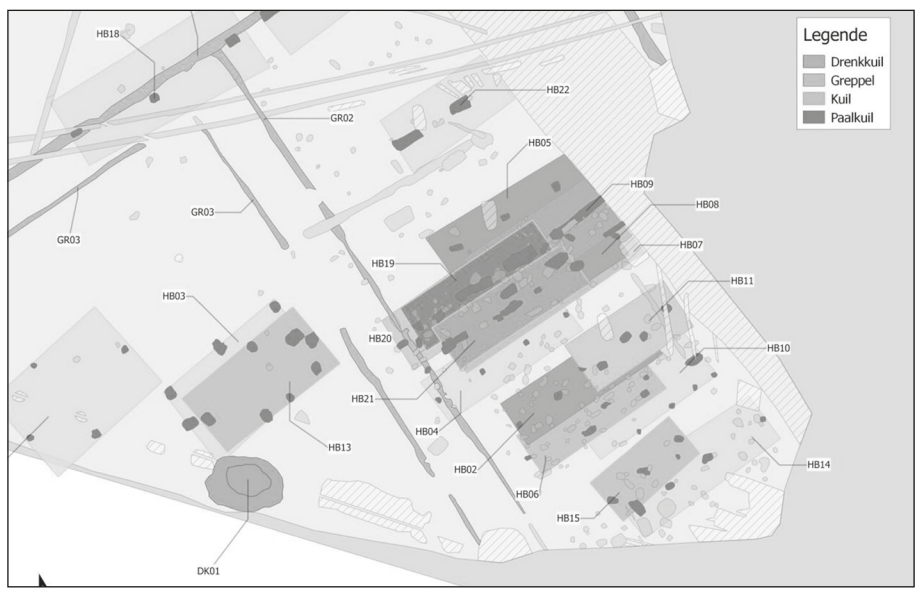

BEWONING UIT DE LATE IJZERTIJD EN DE ROMEINSE PERIODE

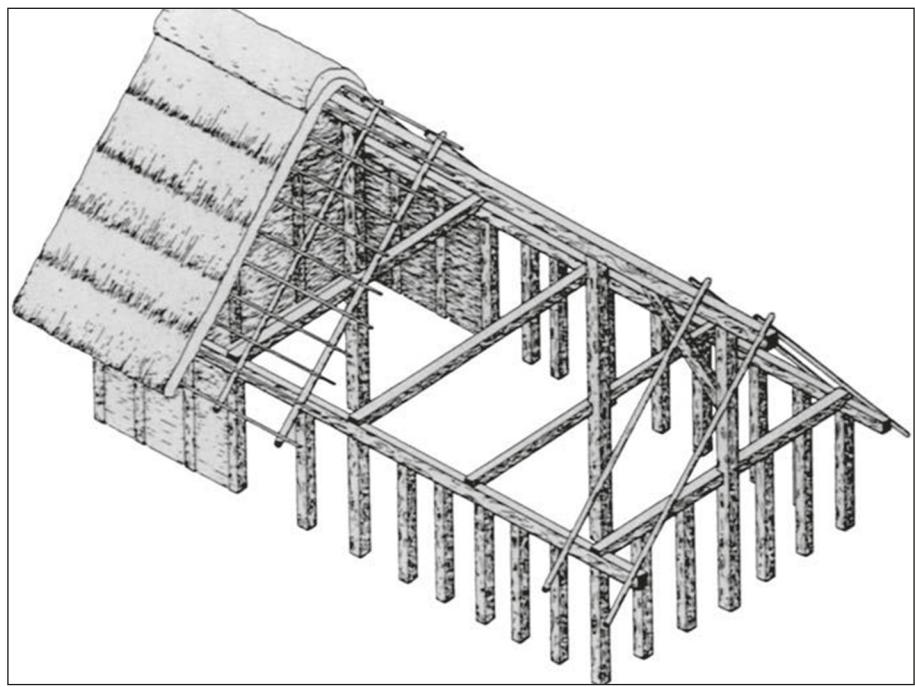
Uit de eindfase van de Late Bronstijd werd een éénbeukig gebouw gevonden met een afmeting van 15 meter op 2,5 meter. Het is waarschijnlijk het restant van een oorspronkelijk driebeukig gebouw. Uit de Midden IJzertijd zijn geen duidelijke gebouwstructuren gevonden. Deze periode is enkel vertegenwoordigd door vondsten in de vulling van de Lobeek (zie verder).

In het plangebied De Maurissenstraat werden echter sporen gevonden van een dichte bewoning die dateert uit de Late IJzertijd maar vooral uit de Romeinse periode. Minstens 17 Alphen-Ekeren houtbouwen, drie kruisvormige houtbouwen en een groot eenschepig hoofdgebouw van 28m zijn aangetroffen. Dit groot aantal houtbouwen duidt samen met de verschillende oversnijdingen van deze gebouwen en de gedane koolstof 14-dateringen op een langdurige en meerfasige bewoning. Met uitzondering van het eenschepig gebouw, fungeerden deze houtbouwen als woon- en leefruimtes. Door zijn afmetingen had dit gebouw vermoedelijk een functie als schuur.

Een Alphen-Ekeren houtbouw wordt gekenmerkt door een enkelvoudige rij van enkele zware en diep ingegraven nokstaanders en een enkelvoudige wandpalenrij. Deze huizen hadden een zadeldak. Doordat de krachten vrijwel volledig door de nokbalkdraggers werden gedragen, hoefde de wand minder stevig gefundeerd te zijn. Vaak worden van deze huizen dan ook maar

Overzicht van de huisplattegronden

Reconstructie van de opbouw van een “Alphen-Ekeren”-woonstalhuis

de centrale, diep ingegraven paalsporen van de middenstijlen teruggevonden. De grote concentratie Alphen-Ekeren houtbouwen gedurende een tijdspanne van enkele honderden jaren en hun uniforme noord-oost/ zuid-west oriëntatie lijken erop te wijzen dat deze gebouwen langs een weg gelegen waren, een soort van lintbebouwing dus. Hiervan zijn echter geen indicaties van aangetroffen.

Rondom de bewoningszones werd een uitgebreid greppelsysteem gevonden. Op basis van het vondstmateriaal uit een aantal van deze greppels kunnen ook deze in de Romeinse periode geplaatst worden. Sommige hiervan hebben dienstgedaan om bewoning af te bakenen, andere zorgden misschien weer eerder voor de afwatering.

AARDEWERK

Vondsten / grafgiftten

In de graven werden urnen in diverse vormen en afmetingen teruggevonden. Van de urnen werd meestal enkel de bodem of de onderzijde van de buik bewaard, vermoedelijk ligt het afgraven van het terrein in het verleden hiervan aan de basis.

In sommige graven werden ook grafgiftten (ook wel bijgiftten genoemd) aangetroffen. Het betreffen voornamelijk gebruiksvoorwerpen zoals kruiken, bekers, schalen, kommen en (kook)potten. In oude culturen geloofde men immers dat de overledene deze voorwerpen zou kunnen gebruiken in het hiernamaals.

Naast aardewerk werden ook de resten van een houten kistje aangetroffen. Dit kistje bevatte een bronzen munt, 4 ringen waaronder een zegelring, 2 fibulae⁶, 2 gespen, een lepel uit brons alsook een gedeelte van een (parfum) flesje uit glas. Tot slot werden ook fragmenten van ijzeren spijkers en schoennagels gevonden.

Kemmelwaar

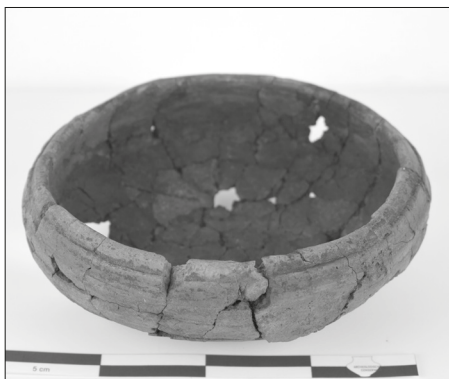
In de voormalige bedding van de Lobeek werden heel wat scherven gevonden van handgevormd aardewerk, onder andere van een lobbenschaal die wordt gedateerd uit de Vroege of Midden IJzertijd.

De belangrijkste vondst betreft echter 2 randscherven en 8 wandscherven Kemmelwaar. Kemmelwaar is een zeldzaam type aardewerk, dat wordt

Links: Vrijwel volledige kruik (4,5 cm randdiameter en 4,5 cm bodemdiameter) met oor (2cm breed) met brede groef uit Bavay-waar, met breedgeschouderd buikprofiel en ringvormige lip, uit de eerste helft van de 2de eeuw.

Rechts: Vrij volledige beker met kroonlijstrand en zandbestrooiing uit gevefd, witbakkend aardewerk.

Links: Kom met naar binnen gebogen, geprofileerde rand.

Rechts: Zicht op de ringen, lepel uit een bronslegering, een bronzen munt en twee boogfibulae na conservatie.

Kemmelwaar afkomstig uit de Lobeek

Het baksel van Kemmelwaar, verschaald met potgruis

gekenmerkt door een geometrische rode beschildering op een roodbruine tot lichtbruine deklaag klei, heeft een gegladde of geëffende binnen-en buitenwand en is vrij zacht gebakken. Kemmelwaar wordt gedateerd in de Midden IJzertijd. Dit doet dan ook vragen rijzen over de betekenis en impact van deze site tijdens deze periode. Het vormt in elk geval een bewijs voor bewoning tijdens de 5 eeuw voor Christus. Het is bovendien ook een aanwijzing voor een directe of indirecte link met de Kemmelberg of andere productieplaatsen van Kemmelwaar.

MIDDELEEUWSE EN POSTMIDDELEEUWSE SPOREN

De sporen uit de Late Middeleeuwen beperken zich tot enkele (ontginnings-) kuilen, greppels, een gracht. Deze vormen een aanwijzing dat het gebied in die periode opnieuw in cultuur werd gebracht en waarschijnlijk werd ingedeeld in verschillende akkers. Sporen van bewoning werden echter niet aangetroffen. Zoals reeds hoger vermeld is het opmerkelijk dat op het sterk geërodeerde grafmonument uit de IJzertijd tijdens de (Volle) Middeleeuwen opnieuw een heuvel werd opgericht. Daarnaast werd ook nog een post-middeleeuwse landweg gevonden met karrensporen. De landweg is op het onderzoeksgebied over een lengte van 63 meter te volgen, is tussen de 1,5 tot 1,8 meter breed en bestaat uit een zandbed met daarop 2 banen met sintelrijke steenslag. De oriëntatie van deze landweg is west-oost. Op de historische kaarten (Ferraris, Atlas der Buurtwegen, Vandermaelen en Popp) is de landweg echter niet weergegeven.

Overzichtsfoto van een deel van de landweg

VONDSTEN UIT DE EERSTE WERELDOORLOG

In het onderzoeksgebied zijn enkele munitievondsten en een bomkrater getuigen van Franse en Duitse gevechten langs de Leie. Tijdens de Eerste Wereldoorlog bevindt Wielsbeke zich voornamelijk in bezet Belgisch gebied, achter het front. Nadat de geallieerden op 28 september 1918 een doorbraak

in het westelijk front hebben geforceerd, verschuift het front naar hier. De Duitse troepen trekken zich geleidelijk terug en er wordt een nieuwe verdedigingslinie bemand: de *Hermann-Lys Stellung*. Deze hoofdzakelijk ‘natuurlijke’ hindernis wordt gevormd door de Leie en het kanaal Bossuit-Kortrijk. De productiedata op de kogelhulzen dateren deze gevechten aan het einde van de Eerste Wereldoorlog, meer bepaald in de Slag om de Leie of bij het beschieten van de terugtrekkende Duitsers net voor of na deze slag.

ARCHEOBOTANISCH ONDERZOEK

Wat is archeobotanie?

Archeobotanie is een wetenschappelijke discipline die plantaardige resten, zoals zaden, pitten, graankorrels, pollen, enz. bestudeert die tijdens een archeologisch onderzoek zijn aangetroffen. Archeobotanisch onderzoek brengt onder andere voedselplanten, geneeskrachtige kruiden en akkeronkruiden in beeld. Daardoor draagt de studie wezenlijk bij aan onze kennis over de voedsel economie van onze voorouders: de planten die ze verzamelden, verbouwden, gebruikten en aten. De resten van wilde planten maken ook een reconstructie van het vroegere milieu en de leefomgeving mogelijk waarin deze mensen leefden.

Cultuurgewassen en andere gebruiksplanten

Het archeobotanisch onderzoek heeft resten van drie verschillende graan- gewassen opgeleverd: gerst, pluimgierst en voornamelijk spelt. Hoewel het aantal vondsten vrij laag is, doet dit toch vermoeden dat spelt een vrij belangrijke rol speelde in de voedsel economie in Vroeg/Midden Romeins Wielsbeke. Of hetzelfde ook geldt voor de Late IJzertijd of Laat Romeinse Tijd is moeilijk te zeggen.

De vondst van spilsegmenten van de aren van gerst – een afvalproduct bij het dorsen – is dan weer indicatief voor het lokaal verbouwen van dit gewas. Het is immers zeer aannemelijk dat het dorsen van graan gebeurde in de nederzetting waar het verbouwd werd. In één van de greppels werd een verkoold fragment gevonden dat qua structuur en samenstelling doet vermoeden dat het om een restant van een koek of dikke pap van grof gebroken zaden of graankorrels gaat. Dit zou er kunnen op wijzen dat graan mogelijk werd verwerkt tot koek of pap. Deze beperkte vondsten maken het echter niet mogelijk grote conclusies te trekken over het voedselpatroon in de regio tijdens deze periode.

Knolletjes aan de stengelvoet van recente knolglanshaverplanten.

Een bijzondere vondst betreft het restant van een verkoold wortelknolletje van knolglanshaver. Knolglanshaver is een wilde plant uit de grassenfamilie en onderscheidt zich van gewone glanshaver door de knollen aan de stengelvoet. Vondsten van deze knolletjes op archeologische sites in België en Nederland zijn vrij zeldzaam en worden vooral gelinkt aan Romeinse grafcontexten. Het knolglanshaverknolletje werd hier aangetroffen in de paalkuil van een nokstaander van een Romeins hoofdgebouw. In nokstaanders van Romeinse gebouwen worden vaak rituele deposities aangetroffen, zoals maalstenen, wetstenen of aardewerk. Het kan echter ook niet worden uitgesloten dat knolglanshaver als voedselplant of akkeronkruid een rol heeft gespeeld.

Wilde planten

Verkooldde zaden van wilde planten verschaffen vaak ook informatie over de milieuomstandigheden op de akkers. De aanwezigheid van verkooldde zaden van onder andere meelganzenvoet en reukeloze kamille in de Romeinse sporen, laten vermoeden dat de akkers in deze periode waren verrijkt met voedingsstoffen, waaronder stikstof. De verkooldde resten van graslandplanten zoals smalle weegbree en timotheegras in een paal uit de IJzertijd, laten op hun beurt vermoeden dat de akkers in deze periode werden verrijkt met dierlijke mest.

CONCLUSIE

Heel wat vondsten in het onderzoeksgebied zijn uniek in de regio en bieden zo een nieuwe blik op het verleden van de Leiestreek en specifiek dat van. Het eeuwenoude monumentaal grafveld duidt op het belangrijke funeraire karakter van deze locatie vanaf de Midden-Bronstijd (2000/1600 v. Chr.) tot in de Romeinse periode (ongeveer 400 n.Chr.). De vele restanten van funderingen van gebouwen geven aan dat mensen tijdens de Romeinse periode vele generaties lang op deze locatie verbleven. Uit botanisch onderzoek bleek dat in de directe omgeving van de bewoning akkers aanwezig waren, waar gerst en vermoedelijk pluimgierst of spelt werden verbouwd. De opvallende vondst van Kimmelwaar suggereert dan weer een directe of indirecte link met een andere belangrijke regionale site: de Kimmelberg. Het ontbreken van sporen uit latere periodes lijkt er op te wijzen dat de locatie werd heringericht in functie van akker- en of grasland.

De artefacten die gevonden werden in het plangebied “Wielsbeke–Lobeekstraat” zijn ondertussen overgedragen aan de gemeente Wielsbeke. Ze worden nu bewaard in het gemeentelijk archief, dat zich onder bibliotheek Bibox bevindt. De bewaaromstandigheden zijn daar ideaal, namelijk een stabiele temperatuur en een relatieve vochtigheidsgraad van 45-55%.

-
- 1 WVI (West-Vlaamse Intercommunale) is een dienstverlenende organisatie die gemeenten bijstaat bij het vervullen van hun taken. WVI is actief in 54 West-Vlaamse gemeenten, waaronder Wielsbeke. WVI staat de gemeente bij wat betreft ruimtelijke planning en mobiliteit en verleent advies op vlak van milieu, natuur, klimaat en energie. In Wielsbeke realiseerde WVI verschillende verkavelingen, aangepaste woningen voor senioren en mindervaliden (voor het OCMW) en enkele bedrijvenczones, waaronder Vaarthoek en Lobeek.
 - 2 Bert De Smet, Unieke archeologische vondsten in de Lobeekstraat, in: Leiesprokkels-Jaarboek 2013-2015, p. 252-259.
 - 3 HOORNE, J., Archeologisch onderzoek langs de Vaartstraat te Wielsbeke, in: Leiesprokkels 2005-2006, p. 51-87
 - 4 Proosdij: het wereldlijk gebied bestuurd door een proost. De belangrijkste kerkelijke functionarissen die de titel proost voerden, waren de plaatsvervangers van een abt in een klooster of het hoofd van een collegiaal kapittel. De omvang van de proosdijen

was zeer verschillend. Een eenvoudige proosdij bestond uit onroerend goed, waarvan de opbrengst voor de proost bestemd was. De proosdij kon ook heerlijke rechten omvatten. Bron: Wikipedia

5 <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14757>

6 Een fibula (ook doekspeld of mantelspeld genoemd) is een tweedelig gebruiksvoorwerp, met een gaatje en een pen. Een fibula was handig om mantels en andere kledingstukken (zoals een toga) op de schouder te bevestigen. Romeinse vrouwen droegen een stola boven hun tunica. Deze stola werd dan vastgebonden met een fibula. Het is dus de voorloper van de sluitspeld of knoop.

Bronnen

- 1 BEKE F. & VAN DEN DORPEL A. C., 2017. Grafheuvels uit de metaaltijden en bewoning uit de late ijzertijd en de Romeinse periode. Archeologische opgraving te Wielsbeke-De Maurissenstraat - Ruben Willaert bvba, Rapport 100.
- 2 VANHOUTTE C., MESTDAGH B. & SCHELTJES S., 2020, Archeologische opgraving Wielsbeke – Lobeekstraat (prov. West-Vlaanderen) - Monument Vandekerckhove nv, Rapport 2020/03.

De gevonden artefacten worden op de best mogelijke manier geconserveerd en werden opgeslagen in de archiefruimte van Wielsbeke (Bibox).